

Handwritten signature in red ink, possibly reading 'ი. შ. შ.' (I. S. S.), with the number '№ 1' written to its right.

მეფე ერიკლეს და ალამგადსანის ომი

ნა

ამ ომში იმერლების ღალატი

მართალია თუ არა?

გამოცემული

ან. გოგიაშვილის-მიერ

ტფილისი.

სტამბა მ. შარაძისა და ამხანაგობისა.

1895

... ..
... ..
... ..
... ..

... ..

... ..

... ..

მეფე ერიკლეს და ალა მამაღსანის ომი

№

ამ ომში იმერლების ღალატი

მართალია თუ არა?

33999

გამოცემული

ან. გოგიაშვილის მიერ

ტფილისი.

სტამბა მ. შარაძისა და ამხანაგობისა.

Тип. М. Шарадзе и К^о Ник. ул. № 21.

1895

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 23-го Сентября 1895 г.

აღა-მაჰმადის უემოსევა ტფილისში.

1795 წ. სექტემბრის 10-სა, შაბათს დღეს, დალით, მეფე ერეკლეს და აღა მაჰმად ხანს შორის ომი დაიწყო. აღა-მაჰმად-ხანს ახლდა სამოცდა-ათი ათასი რჩეულნი მეომარნი.

მეფე ერეკლეს ახლდა ხუთი ათასი რჩეულნი სამუდამო მორიგი მეომარნი: სამი-ათასი რჩეულნი სათადარიგო ქიზიყელნი, სამასი არაგველნი, რჩეულნი ვაჟკაცნი, ორი-ათასი თუმ-ფშავე-ხევსურ-ერწო-თიანელნი ვაჟკაცნი, ორი-ათასი რჩეულნი ვაჟკაცი ქართლისა, სამი ათასი კვალად ქართლისავე საციციანოსი, საერისთავოსი, საამერიჯიბო, საამილახვროსი და სათარხნოსი.

ათასამდე მხედარნი ბოლნის ხეობისა, ალგეთის-მანგლის ხეობისა და მარაბდელნი, ასამდე ტფილისის მცხოვრებნი, ამათ წინამძღოლობდა ტფილისელი აღალუა სომეხი.

კვალად იყვნენ რჩეულნი ხუთასამდე თავდაზნაურნი, სურამიდგან იყენე მოსულნი ორი ათასი რჩეულნი მხედარნი, სამი ათასი იმერეთიდგან იყვნენ მოსულნი მხედარნი. იმერეთის ჯარს ახლდა სოლომონ მეფე და ზურაბ წერეთელი.

კვალად მეფეს ჰყვნეს ხუთი ათასი რჩეულნი მეომარნი მხედარნი ცხენოსანი,

მეფე ერეკლეს მორიგი და საშველათ მოსულ ლაშქრის რიცხვი 23 ათასამდე იყო.

აღა-მაჰმად-ხანს ახლდა კვალად ცხენოსანი რჩეულნი მხედარნი ოცდა ათი ათასი. სულ ოთხმოცდა-ათი ათასი.

ქართველს ჯარს წინამძღოლობდნენ თვითონ მეფე ერეკლე, ვახტანგ ბატონიშვილი, დავით ბატონიშვილი და ძმა მისი იოანე ბატონიშვილი.

იმერეთის ჯარს წინამძღოლობდა თვით მეფე სოლომონ და ზურაბ წერეთელი.

აღა-მაჰმად-ხანის ბანაკი იყო სოღანლულს, რომელიც ჰშორავს ტფილისით ერთის ეჯით ანუ ერთისა ფარსანგითა, რომელი არს შვიდი ვერსი. ბანაკს გარშემო თხრილები აქვნდა, რომ მეფის მხედრობისაგინ უეცარი თავ-დასხმა არ შემთხვევოდა.

მეფე ერეკლემ ადრევე სცნა საქმის ვითარება, მტრობა მრავალთა და ამიტომ მთელს ტფილისის მცხოვრებთ აუწყა სოფლად გასვლა, მცხოვრებთ ისმინეს რჩევა მეფისა, დაკეტეს სახლ-კარნი და წავიდნენ ღუშეთს, ანანურს, ყიზლარს და მთიულეთს. ქალაქში დარჩნენ ოდენლა მცველნი სახლებისა, თითო კაცი თითო უბანსა და თითი დიდს სასახლესა, ქარვასლებსა და ეკლესიებსა.

ქალაქი მთლად დაიცალა.

ტფილისში დარჩა რამდენიმე სამღვდელი პირნი

ღ მათ შორის დოსითეოზ ნეკრესელი, მიტროპოლიტი, კაცი დიდად მოყვარე ქვეყნისა, თავდადებული ანტონ ქათალიკოზის სიკვდილის შემდეგ ამას უნდა მიეღო ქათალიკოზობა, მაგრამ ეს მღვდელ მთავარი გიორგი მეფეს არ უყვარდა და ამიტომ თავის ძმა ანტონს მისცა, რამაც ააღელვა ქართველი სამღვდელოება. თვით ეს მღვდელთ მთავარი იყო მრავალსამეცნიერო წიგნებთა მთარგმნელი, მჭევრმეტყველი, ფილოსოფი და მქადაგებელი.

დღესა შაბათს, 10 სექტემბერს, ბრძოლა უყო მეფე ერეკლემ და ბატონიშვილმან მაჰმად-ხანის ჯარს, კრწანისის ველზედ, აქვე დაესწრნენ სოლომონ იმერთა მეფის სარდალნი და წინამძღოლნი.

მარჯვენა მხარეს იდგა ქართველთა სარდალი ოთარ ამილახვარი. იოანე მუხრანის ბატონი, მეფის გამოჩენილნი გმირნი, გაბრიელ მაიორი და სხ. მრავალნი.

მარცხენა მხარეს იდგა სარდალად: ქიზიყის მოურავი, სარდალი ზაქარია ანდრონიკაშვილი და მრავალნი გმირნი ქართველთა, გამოჩენილნი სამხედრო ცოდნითა და სწავლით.

ამ დღის ომში ფრიად მხნედ იბრძოლეს ქართველთა, სპარსნი აოტნეს, ქართველნი მოსწყდნენ ათასამდე და სპარსნი ექვსი ათასამდე.

შემდეგი ომი დაიწყო კვირას, 12 სექტემბერს:

ამ ომში კვალად განვიდა მეფე ერეკლე, თან

ყვენ ბატონიშვილები და სარდლები. ლაშქარი და-
ადგინა ხუთ ნაწილად. მარჯვენა მხარეს დაადგინა
დავით ბატონიშვილი სეიდაბათის ბალთან, სადაც
შეერთდებიან გზანი სოლოლაკისა და ტაბახმელისა.
მეფე ერეკლეს ჭ დავით ბატონიშვილს აქენდა ოცამდე
საშუალი და წვრილნი ცეცხლ-სასროლენი. ე. ი.
ზარბაზნანი.

მეწინავედ განაწესა მხედრობანი რჩეულნი
„რომელთაცა მძღვანად ჰყო: შვილი შვილი მეფის
ძე იოანე, მარცხენა მხარეს დააყენა ივანე მუხრანის
ბატონი, კვალად ქმნა ორნი სხვანნი გუნდნი: ჭ დაადგი-
ნა მხედართ მძღვანად ერთისა ძე თვისი ვახტანგ, ეს იყო
ოთარ ამილახვარის ხელმძღვანელობის ქვეშ, სადაც სა-
ჭირო იქმნებოდა ლაშქარი ბრძოლის დროს, ამას
უნდა მიეშველებინა. ამათაც აქენდათ იმდენივე ზარ-
ბაზანი მარჯვნივ და მარცხნივ, კერძოდ მეფისა იყვენენ
მხედრობანი ქვეითს გარდა ცხენოსანნიცა, კანონი-
ერათ თავთავიანთ ხელმძღვანელთა ქვეშ ყოფილნი.

მეფე ერეკლე ხევის მარჯვენა პირს იდგა და ხევის
მარცხენა პირას უმზერდა, საიდგანაც მისწვდებოდა
მტერს ტყვია ზარბაზანი, დაადგინა არტილერია და
გმირები. ამ ომში სპარსთაგან ბრძოდნენ მხოლოდ
თოთხმეტნი ათასნი და ქართველნი ათი ათასი.

სპარსთ აქენდათ საკმარისნი ზარბაზანნი ჭ ზამ-
ბურაქნი, ამათვე ახლდათ ექვსი ათასი თურქთა მეომ
არნი, რომელნიც სპარსთა ჯარს უკან უდგნენ, ესე-
ნი დარაჯობდნენ სპარსთ მხედრებს, რომ ომის

დროს უკან არ დაეხიათ, თორემ მოკლავდნენ. ყეინის ბრძანება ასეთი იყო. ამათთანვე იღვა თვით მაჰმად-ხანი

ბრძოლა გაგრძელდა დილას. შუალამემდე მეშვიდესა ჟამსა და ბრძოდნენ ცხარედ. ქართველნი შემცირდნენ, მეფემ მიაშველა ვახტანგ ბატონიშვილი მხედრობით.

აქ გაჩნდნენ სამასი არაგველნი, ამათ შორიდან შესძახეს მეფეს ფიცი: მეფემ გადახედა და ხელები ღმერთს შეაპყრა.

ამ დროს ქართველთაგან რჩეულ იქმნენ ქართველთ გმირები და ჭიზიყელნი მეომარნი, არაგველნი, ფშაველნი, ხევსურნი და ამათ იწყეს პირის-პირ ბრძოლა; „სპარსთა ლაშქარი მისდრიკეს.“

კვალად აღირჩიეს ქართველთა და ტფილისელთა გამოჩენილნი მეომარნი. მეომრებმა თავის წინამძღვრად აღირჩიეს კაცი ვინმე მსახიობი, რომელსა საზანდარს უხმობენ. ესე იყო ერთი წარჩინებული მესაკრავთაგან და მსახიობთაგან მეფისათა, „მუზიკა ბკომენდატი, ეს ცნობილ იყო სახელშიაჲ რაგორც უფროსი მსახიობი. ესე იყო გვარეულობით და სარწმუნოებითაც ქართველი, რომელსაც სახელს სდებდნენ მაჩაბლად. ესე მიუძღვა გუნდსა ტფილისელთა მტერთა ზედა და ეპყრა ხელთა მისთა ბარბით ე. ი. დაირა ბ უკრავდა მას ზედა შაიდანსა ე. ი. ხმასა მას, რომელსაცა ლხინსა შინა დაუკვრენ, ჟამსა შინა უმეტეს სიხარული-სას, ვინაიღვან ხმა ესე განამხიარულებს მამენელთა“.

ქართველთა ჯარი ორ დასად გაიყო, ერთი დასი იერიშით მივიდა მტერზედ, აქ იყო მეფე ერეკლეც. ქართველნი იბრძოდნენ ქვეითად და ცხენოსანთ, მასთან მკვირცხლად. „ქართველნი დროშებამდის მიიწივნეს“ მოსტაცეს დროშები დიდძალი რიცხვი გასწყვიტეს სპარსთა. მეფე თვით იბრძოდა.

აღა-მაჰმად-ხანი დიდად გაჰკვირდა და შეშინდა, ამასთან მივიდნენ ტფილისელი არზუმანაშვილი, თანოზაშვილი, არარაჯკი და ვილაჯ ყარაბაღელი სომეხი, კუზიან დარჩიას და ყორღანაშვილის მცნობი და ყეინს მოახსენეს ერეკლე მეფის ჯარის ცოტაობა

ყეინმა სთქვა:

„სიყმითგან ჩემით ვიდრე აქამომდე დამიყოფიეს ბრძოლასა შინა და ახსად მიხილავს წინააღმდეგნი, ვითარ ესე კაცნა ჩემდა მიმართ ჭეფენ ბრძოლას“. ამის შემდეგ მან მოუწოდა 40 ათას დასვენებულ ქვეითა ჯარს მაზანდარელთა და ქურთებთა, რომელნი იდგნენ და ჟამს უცდიდნენ. ესენი ფარვით იდგნენ ქართველთა თანა. სპარსნი შეერთდნენ ერთად და მოსვენებულნი სპარს-ქურთნი ეკვეთნენ დამაშვრალთ ქართველთა. ქართველთ იწყეს სისხლით წვეთამდე ბრძოლა, ამ წუთაში გაწყდნენ მთლიათ მეფის გლეხთა გმირები: პაატა, გელა და ვიორგი.

მთლიათ გაწყდნენ 300 არაგველნიც.

გაწყდნენ ათასამდე იმერნი, რომელთა მხნეობაც

გახდა მის საფუძველთ რომ ალა-მაჰმად-ხანიცკი გაჰკვირდა.

ქართველნი ბრძოდნენ რაც ძალ ედვათ, რაოდენ და ვიღრემლის ბუნება კაცისა თავს იღებდა და ძალ ედვა ბრძოლად. და რა ჟამს არღა ძალ იღებოდეს უმეტეს მისა შრომა: მაშინ გასწირნეს თავნი თვისნი და შესწირეს მსხვერპლად საყვარელსა მამულსა თვისსა, და წინაშე მეფისა თვისისა სახელოვნად დასთხივნეს სისხლი თვისი.

მეფე ერეკლემ იხილა სიძნელე ბრძოლისა და რაც ძალი და ღონე ჰქონდა ამაგრებდა მხედრობას. საღამო გარდიწურა, მეფეს არა ნებდა ომის შეჩერება, მაგრამ სარდალთ აღარ მისცეს ნება, საქმე წახდებო, წახდენა შეჩერებით ავიციდნოთო. ომი შეაჩერეს. ომის შემდ ეგ მეფეს მოახსენეს მის ერთგულთა და მახლობელთა შემდეგი.

„უწყის ყოველმან სკიპორისა თქვენისა ქვეშე მყოფმან სიმხნე და გულოვნება თქვენი და რომელ არა ჰრიდებთ თავსა თქვენსა სიკვდილად ერისათვის შენისა და მსხვერპლ ექმნა მამულსა საყვარელსა, მაგრამ თუ სადმე გეწიოს ძვირი ანუ ბოროტი რამე, უმეტეს განლაღნენ მტერნი და უყოფენ ძვირსა ქვეყანასა ჩვენსა“. თუმც მეფეს ავედრებდნენ ომიდგან გასვლას, თავის გადარჩენას, თორემ შენ რომ მოგკლან უფრო აირევა საქმეო, „გარნა მეფე კვალად იმყოფებოდა მუნვე“.

გათენდა მესამე დღე და დაიწყეს ბრძოლა.

დიდის სიმხნით იომა თვით მეფემ, ამის გვერდს იყვნენ სამი ათასი ცხენოსანი ქართველნი და სასტიკად ებრძოდნენ, ღღე მიიწურა, ვახტანგ ბატონიშვილმა, იოანემ და დავითმა მტერი განფანტეს, მეფე დასჭრეს, მეფის ძენი და სარდალნი გაბასრულ იქმნენ სისხლსა შინა“. მაშინ მოუახლოვდნენ სპარსნი სადა იგი იყოფოდა მეფე, მოუხდეს აღმატებულითა ძლიერებითა და კინლა მოჰკვლიდეს, ანუ შეიპყრობდეს, უკეთუ შვილის-შვილი ამა მეფისა, მეფის ძე იონე. არა იყო მცა მუნ რომელიცა ყოვლითურთ აღმატებულითა და საკვირველებითა გულოვნებითა და სიმხნითა, რაოდენითა მე მახლობლითა მით, რომელნიცა იყვნენ მას ჟამსა შინა მეფისა თანა მებრძოლნი, ეკვეთა მეფის ძე იონე მახლობლად ჰაპისა მისისამოსრულთა სპარსთა და უკუნ აქცივნა და განარინა ხელთაგან მათთა მეფე.

აღა-მაჰმად-ხანმა ნახა მეფის გადაარჩენა და ჯარი მიუსია, ამ დროს ტფილისის ციხიდან მკვირცხლად იწყეს ზარბაზნის სროლა. უმეტეს აღაღუამან სომეხმან. ქართველთ რჩეული მეომრები გაწყდნენ თითქმის. საღამომ მოატანა და ომი შეჩერდა. ქართველთა ერთგულთ მეფეს ურჩიეს თავის გადაარჩენა, თორემ აღა-მაჰმად-ხანს უმეტეს თქვენი მოკვლა ჰსურს და მაშინ უფრო ცუდი იქნება ჩვენს საქმეო.

მოხუცი მეფე თუმც შესწუხდა ამაზედ, მაგრამ მაინც განეშორა ტფილისს, გავიდა მწუხარებით ჰვლაბრის ხიდზე და მთიულეთისკენ წავიდა. თან გაჰყვა სოლომონ მსაჯული, მეომრებმა მეფეს

არწმუნეს: ხვალ გმირული ომი მოხდებაო და აქ გადასწყდება ქართველთა შვილების გმირობის დღეო. მეფე დაამედეს, რომ ოლონდ შენ წადი, შენ არა დაგიშავდეს-რა და ჩვენ ვიცით ბრძოლის საქმეო.

ამ ომის დროს დიდად მხნეობდა ქაიხოსრო კენკია ავალიშვილი, რევაზ ანდრონიკაშვილი და მრავალნი სხვანი

გათენდა დილა და დაიწყეს ომი. ქართველნი ბრძოდნენ დიდის გმირობით, დიდის სისხლის ღვრით, მაგრამ საქმე გასჭირდა. დიდი ძალი ვაჟკაცობა გასწყდა ამ დღეს, აღარავინ დაშთა თითქმის და უმეტეს ახლად მიშველებულნი ქართველთა მხედარნი. ბევრი ქართველი იქმნა ნაჭერ ნაჭერ დაკუწული.

ამ ბრძოლაში დაკუწეს ნაჭერ-ნაჭერ თავადი იოანე აბაშიძე, ძე ნიკოლოზ მდივანბეგისა, ახლო ნათესავი მეფე ერეკლესი.

დაკუწეს თავადი გიორგი გურამიშვილი, იგივე ქუმელად სახელდებული. ესე იყო ერთ უბირველეს მოხელეთაგანი არტილერიისა და მეცნიერიც არტილერიისა ხელოვნებისა.

კვალად დაკუწულ იქმნა გაბრიელ მაიორი, აზნაურიშვილი, არტილერიისა უფროსი, კაცი ფრიად მხნე და განსწავლული. ამ გაბრიელ მაიორმა საქართველოში გამართა მეფე ერეკლეს დროს წარმოდგენები, ამ წარმოდგენების ბილეთებმა ცკი მოაღწიეს ჩვენ დრომდე, ბილეთზე დაბეჭდილია ღ ასოებით ამოწყობილია: „შაური ორი გაბრიელ მაიორი“ ე. ი.

ბილეთი ორი შაური. ცხადი საქმეა რომ გაბრიელ მაიორი რუსეთში ან ევროპაში ნამყოფი ნასწავლი იქნებოდა.

ესენი იყვნენ ბრძოლასა შინა ტრიად გამოცდილნი, ესენი ამოქმედებდნენ მხნეთა და გულოვან მეომართა გლეხთა და შეადრწუნესცა სპარსნი და მრავალნი სპარსნი გასწყვიტეს ზარბაზნითა მიერ და ფრიადისა ღვაწლითა ვისლა ძალ ედვათ, მათ ბრძოდეს. ხოლო უკანასკნელ ყოველნი მოზარბაზნენი თვისითა მოსწყდეს ერთობლივ, ზარბაზანთა თვისთა თანა, კვალად მოსწყდეს სხვანიცა ჩინებულთაგანიცა. კაცნი მხნენი და სხვანი მებრძოლნი ეგოდენი მოსწყდეს ქართველთა, რომ ას ორმოცდა-ათი კაცი-ლა დარჩა ერეკლე მეფის დასში და ესენიც მეფის გზას გაუდგნენ, მეფის დასათარავად, დავით ბატონიშვილის მხრის ჯარი-კი მაინც ბრძოდა უკანასკნელ სისხლის წვეთამდე, ბრძოდა სალამოს ჟამამდე; ესენიც დაიკოდეს. ვინც დარჩა, იმათთან ერთათ დავითიც განვიდა ტფილისით დასათარავად.

ტფილისი სპარსთა აიღეს ალა-მაჰმად-ხანი ტფილისში შემოვიდა, წინ განჯის ხანი მოუძღოდა ჯავათ-ხანი, ზიადოღლად ხმობილი და ორი სომხის მელიქი. ამათ მეფე ერეკლეს სასტიკად უღალატეს, რადგანაც მათ ჯავრი ჰქონდათ მეფე ერეკლესი. მის გამო, რომ მეფეს განჯა და ერევანი ემორჩილებოდა და წელიწადში რვა ათას თუმანს ხარკს იხდიდა. ერეკლე მეფეს სომხების განთავისუფლება იათათ არ დაუჯდა,

განჯის და ერევნის ხანს ჯავახთს 32 ათასი ქართველი შეაკლა და რვა ათასი ურემი მიაღმსხვრია თავის ხარკამბეჩით.

ტფილისი მთლათ ცარიელი დახვდა. ყენი გაჰკვირდა ამაზედ, მაგრამ არც ისე დაბრკოლდა, რადგანაც ქართველთ ტყვენი მრავალი ჰყვანდა. აღა-მაჰმად-ხანმა გასცა ბრძანება ჯარში და ტფილისის სახლები დააძარცვინა, მერე თვით ნახა მეფე ერეკლეს სახლი და მთლათ გაძარცვა, შემდეგ ამისა ნახა ქართველთ სამართველოები და თოფხანები და ყველა ესენი ააკლებინა, მდივან-ხანა გადააწვევინა მრავალ ალაგას. ამას ყარაბაღელი მტრები უჩვენებდნენ ქართველთა საქმეების სასახლებსა და ვითარებასა. მერე ნახა მეფის აბანო. მერე შევიდა სიონში და დაახოცინა იქ მრავალნი ქართველნი და დოღითეოს ნეკრესელი ხმლითა და ჯვრით ხელში ჰვლაბართან მტკვარში გადაადგდეს. ასე აღსრულდა იმ ჩინებულ მწიგნობარ მღვთის მეტყველ პატრიოტ მღვდელ მთავრის სიცოცხლე, რომელმაც თავის გონება დაღალა ქართულ ენაზე სამეცნიერო წიგნების თარგმნაზე და რომელმაც განაბრწყინა კახეთში სამრევლო სკოლები, მოსპო მკითხაობა თავის სამწყოსში, და განანათლა თელავის სემენარია, იყო დიდი საყვარელი ანტონ დიდისა.

სპარსთაგან სულ ოც და სამეტი ათასი მეომარი გაწყდა. ქალაქის აოხრების შემდეგ ყენმა თან წაიღო ქართველთა არტილერიის მაშინები, სხვა-და-სხვა იარაღები, პატიმარ-ჰყო არტილერიის მცოდნე

კაცნი, ზარბაზნის მკეთებელნი, მსროლელნი, ყველა ესენი სპარსეთში წაიყვანა, იქ გააკეთებინა არტილერიის სახლი, იგი კაცები დაადგინა გამგედ, გაათათრა, საცხოვრებელი მიუჩინა და თავის საქმეები განაძრეულა. ჩვენ აქ ბევრ რამეს არ შევვხვით, ნამეტურ მასზედ თუ ალა-მაჰმად-ხანი ტფილისიდგან მცხეთისკენ როგორ გაემართა და მიმოვლო, იქაური სოფლები და როგორ ალაოხრა.

ომის გათავების შემდეგ მეფემ ერს ტფილისად მოუწოდა. მოქალაქენი მოვიდნენ, ქალაქმა მოშენება იწყო. სამეფო ბრძანებით საქართველოს სხვა-და-სხვა კუთხეებიდამ ტფილისში დღეში რვა-ასი ურემი შემოდირდა და ამათ შემოჰქონდათ სურსათი, სხვა-და-სხვა ნაირი საქონელი, იარაღი და მეფის ბრძანებით ურიგებდნენ უფასოდ ქალაქის მცხოვრებთ. ამ საქმეების გამო მეფესა და სოლომონ მსაჯულს უსიამოვნებაც მოუხდათ, ამათის უსიამოვნების ჩამოგდების მიზეზი სულ ქალაქის ხალხი გახდა. პ. იოსელიანის სიტყვით, ეჩმიაძინს მეფემ სესხად 800 თუმანი გამოსთხოვა და ეს ფული თბილისის ხალხს დაურიგა. მეფემ მთელის თავისის სახლეულობის ოქრო-ვერცხლის ფული მოაქრევინა და ვაჭრებს დაურიგა.

მართალია, თუ არა იმერლების ლაღატი ალა გაჰმად-ხანის უამოსების დროს?

რაც ერთის თაობისაგან ჭეშმარიტებით
არის ცნობილი, ხშირად ის შემდეგის
თაობისათვის საეჭვოდ ხდება, რადგა-
ნაც ისტორიაში ყველაფერი ნელ-ნელა
ნათლად ირკვევა.

დრეპერი,

აღმოსავლეთ საქართველოს ქართველებში გავრ-
ცელებულია შემდეგი ხმები:

იმერლებმა მეფე ერეკლეს ალამაჰმად-ხანის ომში
ულალატესო „მიშველების მაგიერ“ ტფილისს ქაღაქს
დაეცნენ და გაძარცვეს, ხალხი დაიტაცეს და ტყვეთ
წაიყვანესო. ეს არ იკმარეს მათაო, გზად მიმავლებმა
ქართლის სოფლებს დაუწყეს ძარცვა და რბევაო.
ბევრი ტყვეც დაიტაცეს, ახალციხეში გადარეკეს და
ოსმალებზედ დაყიდეს, დაყიდულში აღებულ ფულის
ნახევარი თვით დაიტოვეს და ნახევარი მეფეს მიართ-
ვესო.

ბოროტი პირები მოგვითხრობენ, რომ ვითომც
მეფე სოლომონმა ეს ფული მონასტერსა და ბერებს
შესწირა, ამ კრუ ლაღატის შესახებ ბევრს კიდევ

სხვა რამეებს ლაპარაკობენ ხოლმე, მაგრამ ჩვენ ეს ვიკმაროთ. იმას-კი ვიტყვით, რომ ამ ცრუ და მშრალად მოგონილ ღალატის შესახებ ადრე მხოლოდ ჩვენი ზოგიერთი ძველი უვიცი კაცები ლაპარაკობდნენ, რომელნიც ისტორიულს ცნობებს უმართებულოდ რევდნენ ხოლმე. მათ შემდეგ განვლო დრო და ჟამმან, დრო შეიცვალა, სწავლა-მეცნიერება გაშუქდა, ისტორიულმა მწერლობამ საკმარისად წინ წასდგა ფეხი, და ამ ისტორიულის მწერლობის ასპარეზზედ თამამად გამოვიდნენ ზოგიერთნი ისეთნი გვამნი, რომელთაც თამამად იწყეს საუბარი ღმტკიცება მასზედ, რომ იმერლებმა არამც თუ მარტო მეფე ერეკლეს უღალატეს, არამედ მათ დალუპეს საქართველო და ყველაფერი ფერფლად აქციესო; ამ საქმის ხსოვნა საყოველთაოდ დაშთება ქართველთა შორის საგმობლათაო; ვითომც ქართლელი პატარა ბავშვები იმერელ ბავშვებს დღესაც-კი აყვედრიან ზემოხსენებულს ღალატს და ერთმანეთიც სძულთ. ესევე აზრი დღეს მრავალთაგან იქმნა მოგონებული და რმერეთის ერი სასტიკად გაკიცხული. ორთაქალაში ზოგიერთ სუფრაზედ იმერთა ჯარის საგმობელიც-კი დალიეს. თვით იმერთაც-კი შეეზიზღათ იმ დროის იმერთა ჯარი. სწორედ ბ-ნ ივ. მეუნარგიას თანახმად მოიხსენეს ამ დღეებში სომხურ გაზეთ „არძაგანქშიაც“. სომხურის წერილის დამწერი სწერს, რომ 10 სექტემბერს დარეჯან დედოფალი გაიქცა, 11 სექტემბერს მეფე ერეკ-

ლე გაიქცა, 12 სექტ. იმერლებმა ავაზაკობა იწყეს და მთელი ტფილისი აიკლეს და გაძარცვესო.

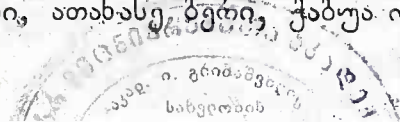
ასეთის ცნობებისა და ხმების გავრცელება თუ მართალი არ არის, გარდა იმისა, რომ სამწუხაროა, დასაგმობი და საძრახისიც არის. რადგანაც იმ განწირულების დროს ძმისაგან ძმის ლალატი განუკითხავად და შეუნდობლად დაშთება, მას გასამართლებელი საბუთები არა ექმნება-რა, რაც გინდ გასამართლებელის პირობებით იყოს იგი ლალატი გარემოცული.

იმერის ანუ იმერეთის ხმარება ჩვენში შემოვიდა

X საუკუნის შემდეგ.

3399

ჩვენის ისტორიით ვიცით და მართალიც არის, რომ ჩვენ იმერ-ამერნი ერთმანეთში ხშირად ვჩხუბობდით ხოლმე, ხშირად მთა მთას ებრძოდა, ბარი ბარს, თავადი თავადს; მაგრამ იმავე ჩხუბის დროს ჩვენ მაინც ერთნი ვიყავით. ჩვენ ყველას ერთი გაჭირვება გვადგა კარსა და როცა გარეშე მტერი მოგვესეოდა, მაშინ ჩვენ ყველა ჩვენს კერძო პიროვნულ ანგარიშებისაგან გამოწვეულს ბრძოლას ვივიწყებდით და მტერს შეერთებულის ძალით ვუხვდებოდით. წინ საბრძოლველად. ასეთი ერთობის საჭიროება ქართველთა XVIII საუკ. უფრო იგრძნეს, ნამეტურ მას შემდეგ, როცა იმერეთის წარჩინებულნი პირნი ერეკლეს იმერ-ამერთის დავკაშირება სსთხოვდნენ, როცა ამ საქმისათვის მქუხარად ლაღადებდა ბრძენი და უბრძნესი ყმობადის კარგად მგრძობელი და ერთგული სოლომონ მსაჯული, ათანასე ბერი, ქაბუა ორბელიანი, პატრი ნიკო-

ლა, ანტონ კათალიკოსი, ზაქარია მოურავი, სარიდან ჩოლაყაშვილი, იოსებ ბარათაშვილი, იმერთა დესპანთაგანნი ქუთათელი, გენათელი, აბაშიძე და სხ. დაუცხრომლად იღვწოდნენ და იმერთა აზრს აკურთხებდნენ და აქებდნენ.

იმერთა ერთობის ნატვრა მთელს ქართლსა და კახეთში მოიფინა, მთელი ქართლი აქებდა იმერთა ერის განზარახვას და ნამეტურ დებუტატთა შორის გენათელის და ქუთათელის ღწვას. ყველა ქართველი მიხვდა ცხადად, რომ უკანასკნელ საუკუნეში მათვის ისე აღარაფერი იყო საჭირო, როგორც ერთობა.

მართალია, იმერეთის ერის დიდებული წადილი ვერ აღსრულდა და ქართლი და იმერეთი ერთმანეთს ვერ დაუკავშირდა, მაგრამ ჩვენ ისიც კარგად ვიცით, რომ ამ დიდებულის წადილის ხსოვნა და პატივისცემა-კი ქართლისა და იმერეთის ერში თვით ამ საუკუნის პირველ წლებამდისაც არ მოსპობილა. თვით გიორგი მეფესაც კი ავედრებდნენ ქართლი-იმერელნი გარე ერთობის მაგიერ შინაურს ერთობას, მაგრამ ეს ვერ მოხდა... იმერთა და ქართლელთა დიდსიყვარულს ცხადად ამტკიცებენ ერეკლე მეფეს და სოლომონ მეფის შუა წერილების მიწერ-მოწერა, ასევე ქართლისა და იმერეთის ბატონიშვილების წერილები. ვინც ამ წერილებს წაიკითხავს და გაიცნობს, ის ცხადად დარწმუნდება მასზედ, რომ ქართლელთა და იმერელთა შორის იმ წლებში ნამეტურ 1795 წელს ისეთი რამ მტერობა არაფერი

უნდა ყოფილიყოს, რასაც ზოგიერთნი ბრძანებენ.

ქართველთა და იმერთა დიდებულთა პირთა დიდებულ რჩევის შემდეგ არ გადის დიდი ხანი, რომ მეფე ერეკლეს კარს ადგება მტერი. მეფე ერეკლე თავდარიგს ეძლევა. აქეთ-იქით გზავნის კაცებს და შველა სთხოვს, ჯარის შეკრებას, მოშველებას. ასევე სთხოვა რუსეთს და იმერეთს.

რუსეთიდან დაჰპირდნენ შველას, გამოუგზავნე 2000 კაცი, თან გამოაყოლეს პოლკოვნიკი სერიაკევი. მაგრამ ამათ გზაში დაიგვიანეს.

იმერეთიდან ვითომც დაჰპირდნენ 10,000 კაცს, წერილით ასე აცნობეს მეფე ერეკლეს, მაგრამ ამის მაგიერ მოვიდა მხოლოდ 3000 იმერთა ლაშქარი. სწერს ღუბროვინი.

იმერთა მეფემ მეფე ერეკლეს გაჭირება იმერეთში სახალხოთ განაცხადა, ერს აცნობა ქრისტიან ქართლელთ თხოვნა. ამიტომ იმერთაგან შეკრებილ იქმნენ მეტად რჩეულნი ვაჟაკნი 3000, ესენი ორ დასათ გაიყვნენ, 1500 კაცი ერთის გზით წამოვიდა და მეორე სხვა გზით, ეს ორივე ლაშქარი ტფილისში ერთად შემოვიდა. იმერეთის ჯარს წინაჰმძღოლათ თვით მეფე სოლომონი გამოჰყვა და თან ზურაბ წერეთელი ახლდა.

იმერთა ჯარის მოსვლის ამბები ქართლელთ მალე სცნეს და სიხარულით აღივსნენ; მეფე ერეკლე აღტაცებული შეიქმნა, იმედი მიეცა, რომ მტერს დავა-მარცხებთო, იმერთა შემოსვლის დღეს მეფე ქალაქ გარეთ გაბრძანდა, თან ქართლელთა დიდებულნი გაჰყ-

ვნენ და მღვდელ-მთავარნი. იმერლებს სიხარულით შეხედს, აგრეთვე იმერთა. მღვდელ მთავარმა აკურთხა მათი ერთობა. შემოსვლის შემდეგ მეფე ერეკლემ ჯარს მასპინძლობა გაუწია, დიდი ლხინი გამართა, ჩუღურეთის ხევის ზევით, მთაზედ. სიხარულის სამახსოვროთ ზარბაზნებიც ისროლეს. ქართველებთაგან იმერლების ესეთი მიღება, სალამი და სიყვარული გახდა დიდის ერთობის ფუძეთ. პურის მირთმევის დროს ერთმანეთს ფიცი მისცეს. ასევე შეჰფიცეს ერთმანეთს ერეკლე მეფემ და სოლომონმა.

მღვდელ-მთავარმა ანტონიმ აკურთხა ორივე ჯარის ერთი აზრი. მაშინ გაიხსენა მეფე ერეკლემ შემდეგი:

—როცა იმერთა დიდებულნი ქართლ-კახეთის დაკავშირებას ითხოვდნენ იმერთანა, მაშინ მე მოვახსენე, რომ დაკავშირება ჩვენი დიად ძნელი საქმეა, მე ირანის ხელ-ქვეითი ვარ და თქვენ ოსმანის, ირანის მე მმტრობს და ეს საქმე რომ მოხდეს, მაშინ ოსმალიც ამემტერება. ამიტომ ვთხოვ მოცდას.

საქართველო მრავალ გზის იყო ერთ გვირგვინოსანის მეფის გამგეობის ქვეშ. იმ დროის ქართველნი დიდად ძლიერნიც იყვნენ, მაგრამ რაკი მათში დაქვეითებული იყო ერთობის სიყვარულის ძალა, ამიტომ იგინი ვრდომას მიეცნენ და უკანასკნელ გულმოსაკლავათ დანაწილდნენ, ეს მაფიქრებდა მე და მადარდებდა.

მე ასე ვსთქვი, —რომ დეე იმერთის ბატონი

დარჩეს ბატონათ, მე იმას არ წავედავები, არც მისი ტახტი და გვირგვინი მინდა, მხოლოდ ერთმანეთის სიყვარული გვქონდეს ჭ ერთმანეთის მტრებს ერთობით შევებრძოლოთ. მე ახლა უკვე ვხედავ ამას, რომ იმერთა პატიოსანთ გვამთა ღვთიური ფიცი საქართველოსა მტკიცეთ შეუნახავთ და აი ამ გაჭივრების დროს ჩემთან მოსულან დასახმარებლად. აი ბატონებო და ძმებო, ამაში გამოიხატება ერთობა და სიყვარული, ჩვენი ქართველობა და ერთსულობა, ერთი მეგვართომობა და საქართველოსთვის ერთობრივ ზრუნვა და არა სხვაფერ მოხელეობითი გამგეობის ქვეშ შესვლას, და დამონებაში, სადაც ხშირად უფოთი, განხეთქილება და ხელ-ახალი დარღვევა და დანაწილება ხდება.

ქართლელთ და იმერელთ ესეთი ერთობის პირობა შეჰკრეს თვით იმ დროს, როცა იმერთა დეპუტატი ტფილისში მობრძანდნენ. ამ ერთობის პირს პ. იოსელიანიც გამოხატავს „გიორგი მეფის ცხოვრებაში“, ქართველნი და იმერელნი ისეთის სიხარულით აღივსნენ თურმე, მეფე ერეკლეს აზრი მათ ისე მოეწონათ, რომ ტფილისის ქალაქის ქუჩებზედ ყველგან მხიარულება მოხდა. შორს გამჰკრეტი და უბრძნესი სოლომონ ლეონიძე აღტაცებული დაშთა, სიხარული აღემატა.

მეჯლისი გათავდა. იმერთა ჯარმა მოისვენა. გათენდა დილა, ჯარი ადგა, საუბედუროდ მათში მრავალნი ავადმყოფნი აღმოჩნდნენ, ზოგიც მეტად

მოღალე- მოქანცვისაგან დასუსტებულიყო, ავადმყოფები ჯარიდგან გაარჩიეს და აბანოების მახლობლად დააბინავეს და ექიმი და წამლები მიაშველეს. მალე ომის დასაწყის დღეც მოვიდა. იმერეთის ჯარი ორ ნაწილად გაიყო. 1500 კაცი ორთაქალის ბალებით სოღანლულისკენ გაემგზავრა, სოღანლულის მთის იქით უნდა დამდგარიყვნენ, რადგანაც სპარსთა ჯარის ერთი ნაწილი თელეთსა და შავნაბადას შუა მდგარა. მეორე ნაწილი იმრეთა ჯარისა დარჩა მეფე ერეკლეს მახლობლად და ესენი დადგნენ კრწანისის მინდვრის ახლო.

სამხედრო საქმეთა მცოდნე გვამთავან იმერთათვის ზურაბ წერეთელი კრწანისის იმერთა ჯარისთვის იქმნა განწესებული და სოლომონ მეფე სოღანლულში მდგომარე ჯარისთვის. ზურაბმა ომის დაწყების დროს ავადმყოფობა მოიგონა ასე:

—ნისლმა და წვიმიანმა დღეებმა მაწყინეს, მუცელ-კეთილი მაქვს. ომს ვერ შევიძლებ დღეს!

იმან არც შემდეგ იომა. ზურაბის უარი იმერთა მეფესა ძლიერ ეწყინა, მაგრამ რას ეტყოდნენ. ავადა ვარო, თან ამრეზილიც იყო.

ომი ხუთს დღეს განეგრძო. ამ ომში იმერთაგან გაწყდა 1500 კაცი. 40 აზნაური, 10-ამდე თავადნი და დანარჩენი გამოჩენილი გლეხთა გმირ-ვაჟაკები იმერთა. მეხუთე დღეს, ესე იგი 14 სექტემბერს ომი აღარ იქნებოდა, ტფილისს სპარსნი აიღებდნენ. ეს ცხადი საქმე იყო, რადგანაც ქართველთა მხედრობა

გაწყდა და ვინც დაშთა, მათაც ლტოლვა იწყეს. დავით ბატონიშვილმაც წავკისის გზით ლტოლვა იწყო და ზარბაზნების დაფლვა მიწაში. ომის საქმე მიიღულა, ტფილისს დაპყრობა მოუახლოვდა.

უკანასკნელ ომის დღის დილას იმერთა ჯარმა თათბირი ჰყო და არჩიეს თავის გადარჩენა. იმერთა ჯარი დილითვე მიეცა გასვლის თავდარიგს და ესენი მზის ამოსვლის შემდეგ განვიდნენ კიდევაც; მალე შევიდნენ ტფილისში, მივიდნენ თავიანთ ავადმყოფ ჯართან და მათში ველარც ერთი ცოცხალი ველარნახეს, ყველა დახოცილები ეყარნენ. შესწუხდნენ დიდად. მაგრამ რას იზამდნენ. ერთმა სთქვა:

— ტფილისს დღეს სპარსნი აიღებენ და მიცვალებულნიც მათ ფეხქვეშ გაისრისებიან, მოდით და ეს მკვდრები ამ ხიდიდგან წყალში ჩავყაროთ და მით განვარინოთ მტრის ფეხ-ქვეშ წვალებას.

ეს აზრი მოიწონეს მრავალთა და უცბად იწყეს დაბახანის ხიდიდგან იმერთა ვაჟკაცთა გვამების გადაყრა. დაბახანის ღელე მაშინ დიდი ყოფილა და იგი თურმე საჩქაროდ ეზიდებოდა ამ მიცვალებულთა გვამებს და მტკვრის ზვირთებს აძლევდა.

ბევრი ჩინებული გმირი ვაჟკაცი გაწყდა იმერთა ამ ომში, ბევრმა დასდევს მამულისათვის თავი, ბევრმა შესწირა თვისი ტკბილი დღენი გარეშე მოსეულს მტრებს, ბევრნი იმერთაგანნი იქმნენ ამ ომში ნაჭერნაჭერ დაჭრილი და დაკუწულნი. სახუმარო საქმე

არ არის 1500 კაზე მეტის რჩეულის გმირების დაღუპვა ბრძოლის ველზედ.

დღეს-კი ყველა ასეთ თავდადებულ გმირებთა ღვაწლს პატივისცემის მაგიერ აღმოსავლეთ ქართველებში რალაც უჯერო ხმებია გავრცელებული; თავდადებულ გმირებს ლალატს სწამებენ, ქვეყნის გაცემას და თითქმის საქრთველოს დაღუპვასაც-კი, ამას. ლაპარაკობენ ყველანი, არა მკოდნენი და მკოდნენიც. ზოგიერთმა განათლებულმა ვაჟბატონებმა ჩვენებურ გაზეთების ფურცლებზედაც გაითარემეს და იწყეს ამაების მტკიცება.

იმერთა თავდადებულ გმირთა შესახებ ცრუ ცნობები და ხმები გავრცელებულია ისეთ მებისტორიე და მელექსებისაგან, რომელთათვისაც არც რამ სიმართლე იყო საჭირო, არც ისტორიული ჭეშმარიტება, არც ისტორიის პატივი-სცემა, არც ლოლიკა, არც საქმის მკაცრად ზე კრიტიკულად განხილვა-განჯა. ესენი გაიძახოდნენ:

— იმერლებმა მეფე ერეკლეს უღალატეს, ქართველები დაღუპეს, ქალაქი აიკლეს, სპარსთა იმდენი ვერ ავნეს ტფილისს, რაც იმრლებმა. იმერლებმა ტფილისი 12 სექტემბერს. აიღეს და სპარსელებმა 14 სექტემბერს. სწორედ ასევე მოიხსენა ამ დღებში სომხის მწერალმა ერიცოვმა სომხურ გაზეთ „არძაგნქში“ და იმერლების საქციელს ავაზაკობა უწოდა.

ამისათვის საჭიროა საქმის დაკვირვება, ისტორიულის ცნობების გარკვევა და ისე საუბარი და.

გმოზა იმერთა მეომარ გმირებისა, რომელთაც ქართლ-კახეთის ჯართან ერთად დიდის გმირობით შეეწირნენ თავიანთს სამშობლოს. 1500 კაცის მოგონებაც კმარა იმერეთის სადიდებლად და პატივსაცემლად. ამ 1500 კაცში ბევრი შესანიშნავი ვაჟკაცი ყოფილა იმერთა. უკანასკნელ თურმე ომში იმერეთის ჯარი ქართლის ჯართან არეული იბრძოდა; ესენი მხოლოდ ბრძოლის შემდეგ შეიკრიბებოდნენ ერთად, კრწანისის ველზედ მყოფი იმერთა ჯარი მთლად გაწყდა. დარჩნენ მხოლოდ სოლანლულის ველზედ მეომარნი, რომელნიც მალე მოტრიალდნენ კრწანისისაკენ, რადგანაც მტრის ძალამ აქეთ მოაშურა.

იმერეთის გმირების და ლაშქრის წინააღმდეგი ცნობების გავრცელება აი ვის ეკუთვნის:

ერევნელ მებაშე რ მოზდოკელ ხაბაზ არტემ არარაცკის, რომლის ნაწერების მნიშვნელობა ამ ბოლო წლებში თვით სომხებმაც-კი დაარღვიეს ბეჭდვით დაუარ-ჰყვეს.

ვილაც თანამედროვე მემისტორიე ვოსკერჩიანს, რომლის ცნობებით ბ. მეუნარგიამაც იხელმძღვანელა. უკეთესს-კი იხამდა ბ-ნი იოან მეუნარგია, მარტო ის კი არ ეთქვა რომ იმერეთის ჯარის დალატი საშვილი-შვილო მოსაგონრად დაშთებოა, არამედ აღენუსხა თუ ამ ჯარმა რა და რა საქმეები ჩაიდინა ცუდი.

მელექსე სტიქთან თერშანგს, რომელიც გააბრიყვა და შეშალა კუზიანმა დარჩიამ.

ვილაც ბებუთაშვილი, რომელიც ლექსებს სწერდა და ამან იმერლების დალატი ლექსად ასწერა.

ხოლო ეს ღალატი თავის თვალით-კი ვერ ნახა, თვით უფრო მეტი უღალატა მეფეს, ეს ერეკლე მეფემ კარგად შეუტყო და ტფილისის ნაცვლობაც ჩამოართვა.

იოსებ არლუთინსკის, რომლისთვისაც ისტორიული ცნობები მტრობილამ, ქიშპობილამ და საჯიბრო ზღაპრებილამ იბადებოდა, რომელმაც ქართველებს საკმარისი სამსახური და მტრობა გაუწია.

გუდოვიჩს, რომელსაც ხაბაზის არარაჯის, იოსებ არლუთინსკის და ასეთ პირების მომხრეებთან მოხსენდა ცრუ ცნობები.

ბუტკოვს, რომელმაც არარაჯის ნაწერებიდგან გადილო და თავის თვალით-კი არა ნახა-რა.

დუბროვინს, რომლის ცნობებიც მტკნარს სიცრუეს წარმოადგენს და თან მეტად საოცარს და გასაკვირველსაც, რომ ამ პირმა ისე უშვერად როგორ მოიხსენა იმერლების ხსენება თავის თხზულებაში, მაგრამ რას ვიზამთ დუბროვინმაც არარაჯის, არლუთინსკის და ასეთ პირების ნაწერებიდგან ისარგებლა.

დუბროვინი ამტკიცებს, რომ ვითომც იმერლებმა ერეკლე მეფეს 10, 000 ჯარის კაცს დაჰპირდნენ და ამის ნაცვლად მხოლოდ 3000 კი გამოუგზავნეს. ასე მოატყუილეს იმერლებმა ქართველებიო. არ უწყი დუბროვინს რომელმა ქართველმა მდივანმა უამბო ეს?

იმერლების მოსვლა ტფილისში ისეთივე მოსე-

ვა და თავ-დასხმა იყო ქართველებისათვის, როგორც ალა-მაჰმად-ხანისაო, ბრძანებს ღებროვინი. ჩვენ არ ვუწყით, საიღამ, რითი და როგორ, რატომ არ ასაბუთებს ამას. სწორედ ასევე აღიარა პატივცემულმა ალ. ერიცოვმა „არძაგანქში“. ეს სწერს, რომ ტფილისს იმდენი სპარსელებმა არ ავნეს, რამდენიც იმერლებმაო. ამათ დააქციეს ქალაქი, დაანაცრეს სახლები და აიკლესო. ნეტამც მთლად დაეწვათ და სპარსელებისათვის არაფერი ძალა დაეტოვებინათ. მაშინ სპარსნი ტფილისიღამ ქართლისაკენ ფეხსაც ვერ გასდგამდნენ, რადგანაც მათ სურსათი არ ექნებოდათ, მაგრამ ეს ასე ვერ მოხდა. იმერლებმა ტფილისი მთლად ვერ აიკლეს, ამათ ბევრი რამ დარჩათ, ეს ხელთ იგდეს სპარსელებმა, ამათ მოიცივეს ძალა, მერე ტფილისიღამ ქართლს შეესივნენ და მუსრვა და ტყვევანა დაუწყეს.

იმერლებმა ტფილისი აიკლესო, 10,000 კაცამდის მოიტაცეს და ოსმალში დაყიდესო. მე არ მჯერა, რომ 1,500 კაცს იმერლებს 10,000 კაცამდე მოეტაცნოთ, ქართლიღამ წაეყვანოთ და ოსმალში დაეყიდნოთ! სად იყვნენ ამდენი ქართველნი, რომ იმერლებს ჩაუვარდნენ ტყვეთ და ბრძოლის ველზედ-კი არ გავიდნენ, ან იმერლები ისე როგორ გათახსირდნენ, ისე როგორ წახდნენ და მტრებად იქცნენ, ისეთი რა შეუბრალებელი ქვის გული მოეცათ, რომ თავიანთ მოძმე ქრისტიან ქართველებს ასეთი განწირულების დროს ასე უღალატეს, ტფილისი გა-

ძარცვეს, სოფლები, საქონლები დაიტაცეს, ეს არ იკმარეს და 10,000 ტყვეებიც დაიტაცეს და ყველა ესენი ოსმალში გადარეკეს და დაყიდეს!

ღმერთო, გვიხსენი ასეთის მტრებისა და ცილის-წამებისაგან. მე არ ვუწყი, თუ ასეთის ცრუ ხმების მოგონება რამ გამოიწვია ზოგიერთ პირებში და ვიტყვით თავისუფლად, რომ უფრო მტერობით-კი, რომ ამ ცრუ ხმებით ქართლისა და იმერეთის ერში შური დაითესოს, მტრობა გამწვავდეს, ამ მტრობით მათი ერთობა დაირღვეს... რომ ყოველივე ჩვენი მოსაზრებანი მართალია და ტყუილი ცილის წამებაა ის, რასაც იმერეთის ჯარის შესახებ მოგვითხრობენ, ამას ჩვენ აქვე დავამტკიცებთ, რადგანაც ამ საგმობელ ლალატის შესახებ არც ერთ ჩვენს მწიგნობარს მღივან-მწერლებს, მეისტორიებს, და მელექსეებს არაფერი აქვთ მოხსენებული. ამ ლალატის შესახებ არას მოიხსენებს ომან მღივან-ბეგი, ხერხეულიძე. არც იონა-ბერი ხელაშვილი, რომელმაც ასწერა 1795 წ. ომი. არც ეგნატე იოსელიანი, რომელმაც თავის თვალთ ნახა ყოველივე და აღწერა. არც გამალიელ ბერმა, რომელმაც შემოკლებით ასწერა ეს ამბავი. არც არსენ ბერმა, რომელიც ანტონ II-ს რუსეთში გადაჰყვა და 1824 წ. იქ საქართველოს ისტორიის წერაც გაათავა. არც „ქართლის ცხოვრების“ დამატება მოგვითხრობს ამის შესახებ რამეს. არც სოლომონ დოდაშვილი, რომელმაც გაკვრით აღწერა ხსენებული ამბები. არც

აღექსანდრე ორბელიანი, რომლის აღწერის ზოგი ახლა დაიბეჭდა „მომამბეში“. არც პლატონ იოსელიანი, რომელმაც ბევრი რამ დასწერა საქართველოს ისტორიის შესახებ.

არც ბროსემ, რომელსაც ბევრი რამ წერილები დარჩა საქართველოს შესახებ.

არც ჩუბინოვს, ნიკოლოზ ბერძენოვს, სულხან ბარათაშვილს, დიმიტრი ყიფიანს და ბევრს კიდევ ჩვენს ძველსა და ახალს მელექსეებს, ნამეტურ ბესიკს, (ბესარიონ გაბაშვილს), რომელმაც მრავალნაირად აღწერა ერეკლეს ომების ქება დიდება. არც ნიკოლოზ დადიანს, რომელმაც გვარიანად აღწერა იმერეთის ისტორია. გარკვევით და რიგიანად არც დავით ბატონიშვილსა აქვს მოხსენებული რამე თავის ისტორიაში.

არც თეიმურაზ ბატონიშვილი მოიხსენებს რიგიანად და საფუძვლიანად.

არც იონა ბატონიშვილი თავის ისტორიის გაგრძელებაში.

და არც მრავალნი სხვანი, რომელთაგან ზოგნი ჩვენის სამეფოს მდივნები იყვნენ, ზოგნი მელექსენი და ზოგნი მეთარქონი, რომლებთაგანაც ჩვენ ერთობ ბევრი მასალები გვაქვს დარჩენილი, დარწმუნებით ვიტყვი, რომ იმერეთის ჯარის ღალატი მართალი იყოს, მაშინ ეს ხსენებულნი პირნი ამ საქციელს უსათუოდ მოიხსენებდნენ, ერთ ბეწო საქმესაც არ დასტოვებდნენ აღუწესხავად. მაგრამ რაც

არ მომხდარა, იმას ესენი თავიანთის ტვინით ხომ ვერ შესთხუზავდნენ.

თუ რა ჯურის ხალხს ეკუთვნის ზემოხსენებულის ჭორების მოგონება და გავრცელება, ამის შესახებ ჩვენ ზემოდ მოკლედ მოვიხსენიეთ ორი-სამი პირი და თუ საჭირო იქნება, მაშინ ჩვენ მეტსაც დავასახლებთ. იმერთა გმირების უბრალოდ მოხსენებას ჩვენ არავის მიუტევებთ. ეს არც რიგია. მიტომ რომ ყოველივე გმობა და ძაგება ამ პირებისა არის ცრუ ხმებზედ აშენებული და გავრცელებული.

ახლა ჩვენ აქედამ მიუბრუნდებით კითხვებს და გამოვარკვევთ შეძლებისა-და გვარად, თუ როგორ იყო საქმე და ან რა საფუძველზედ უნდა შენდებოდეს იმერთის ჯარის ღალატის დაწამება.

ისტორიულმა მასალებმა დაგვმტკიცეს შემდეგი: აღა-მაჰმად ხანის ომის გამო ტფილისის ხალხი შეშინდაო, მეფე ერეკლეს მტრები ხალხს დახიზვნას ურჩევდნენ სოფლათაო. უკანასკნელ მეფემაც ასე ურჩია ერსაო. მთელი ტფილისის ხალხი გაიხიზნაო. მთიულეთს, ანანურს და კავკავისკენ წავიდნენო, ტფლისში დასტოვეს თითო კაცი მცველად დიდრონის სახლების, ქარვასლების, ქარხანების და ეკკლესიების. ასე რომ მთელი ტფილისი ხალხისაგან დაცალიერდა, შიგ არავინ იყო ფარსაგი დაშთენილი. ვინც იყვნენ, ისინი სულ მოხუცნი და საპყარნი.

ასეთივე რჩევა მიეცა ტფილისიდან სოფლელებსა, სოფელ წეროვნამდის სოფლის ხალხთა დასტოვეს სო-

ფლები და შეეყუვალ მთებში ივლტეს დასამალათ. მათ ყველაფერო სურსათი და საქონლის ბევრი რამ სოფლათ დარჩათ, რაც ხელათ მოსაწერს, ის წაიღეს თანა. ტფილისიდან გორამდის კაცი სოფლებში ვერსად რას ჰპოვებდა, გარდა პირუტყის და სახლკარ საქონლის.

ამ ამბების წინააღმდეგი ხომ არც არარაცკია არც ვოსკერჩიანც, არც ფერშანგი, ერიცოვი, ღუბროვინ, ბუტკოვი, და ათასიც სხვანი. იმერთა ჯარმა ომში მხნეთ იომა. მეორე დღის ომში იმერთა ჯარის რამდენიმე კაცი მეფე ერეკლეს გვერდით იდგნენ. ესენი გმირულათ იბრძოდნენ. მეფე ერეკლე გაჰკვირდა. ქართველნი გაოცდნენ. ამ დროს ერთ სპარსთ მხედართაგანმა ყვირილი შექნა:

„ჰანიერ ირაკლი ხანო“ ვინ არის ერეკლე მეფეო?

ერეკლე მეფე შეხდა მას, საჩქაროდ თოფი ესროლა და ის კაცი დაჰკოდა.

იმერთ იკივლეს: ხმალი მასო, თავი მოეჭრასო, ერთ იმერელ გმირთაგანი თრინველივით გაიქცა და იმ სპარს თავი მოსჭრა. ამ გმირმა დიდი გამბედაობა გამოიჩინა. მან თავი გაიმეტა, რადგანაც სპარსნი ახლოდგან უმზერდნენ, შესაძლებლი იქნებოდა, რომ იგინი მოსწრებოდნენ და მთლათ ცოცხალი დაეჭირათ.

იმერთა ჯარის მხნეობა ალა-მაჰმად-ხანმაც სცნა,

ამას იმერნი ჩერქეზები ეგონა. არზუმანაშვილს, ფანოზას და არარაცკის კაცს ჰკითხა:

— ის რა ხალხია, გრძელ ჩოხიანები, რომ ასე გმირულად ომობენ?

— იგინი ქართველები არიან ანუ იმერლები, იმერეთის ხანი სოლომონიც აქ გახლავთ. მან 3000 კაცი მოაშველა მეფე ერეკლეს.

— ჰო, ეგ არ ვიცოდი, კარგი, სამაგიეროს გადვუხლდი, მოვესწრები მათს დასჯასაც. ნეტამც ერთი-ორი სამი ტყვე დაიჭიროთ მათგან. მე ძალიან მინდა, რომ მათგან ვინმე ვიყოლიო.

— მათი დაჭერა ძლიერ ძნელია, მათგან ერთი ტყვეც ვერ დავიჭერეთო, მაინც ვეცდებით, რომ ბრძანება შევასრულოთო.

— კეთილი! ბრძანა სისხლით გაუმძღვარმა საქურისმა ხოჯამ.

მტერთა სიტყვა მართალი იყო, იმერეთის ჯარის შესახებ, რომ ამათგან მათ პატიმრად ერთი კაციც არ ჩაუვარდათ ხელში, მხოლოდ რაღაცა მანქანებით ჩაიგდეს ხელში ორი მშვენიერი ახალ ნორჩ ყმაწვილ იმერელ მეომარ გლეხებთაგანი, რომლებიც საქურისს მიჰგვარეს. ამ საქმეებში მონაწილეობას იღებდა ვიღაც გათათრებული სადაღა ტფილისელი, ბაყალ არუთინას მამათ ცნობილი, მაგრამ კეთილი კაცი, ამ გათათრებულ სომხის კარგი მეგობარი იყო ახალგაზდა სპარსი სულაღადა, რომელიც განწვალებული იყო მაჰმად-ხანისაგან. სულა-

ლადას განზრახულებაში გათათრებულმა სომეხმა და ორმა იმერელმა დაახლოვებული მონაწილეობა მიიღეს და ალა-მაჰმად-ხანი ღამე კარავში მოჰკლეს.

როგორც ზემოთაც მოვიხსენიეთ, იმერეთის ჯარმა ომის გათავების წინად უკან დაიწიეს და ტფილისზედ გაიარეს. ამ დროს მათში ბევრნი დაჭრილები აღმოჩნდნენ და ბევრიც მკვდრები. მკვდრები წყალში ჩაჰყარეს, დაჭრილებს უპატრონეს და მერე წასვლის საქმეს შეუდგნენ.

ჯარს არაფერი სურსათი არ აღმოუჩნდა, არც პური, არც სიმინდი, არც ღვინო, ყველი, ხორცი და სხვა რამ, თითქმის მშივრები იყვნენ. ტფილისის სახლები-კი დაკეტილები იყო და არსად რამ მოიპოვებოდა.

ერთმა ბრძენმა იმერელმა მოახსენა მეფე სოლომონს:

— ბატონო მეფეო, ქილაქი ცარიელია, სახლები დაკეტილებია და შიგ აქა-იქ ბევრი რამ აწყვია. ჩვენ აქ მშივრები ვიხოცებით და დაკეტილს სახლში-კი ათასნაირი ხორაგეულობა არის დატოვებული. გავაღოთ ზოგიერთი სახლის კარები და რაც ჩვენთვის საგზაო იქნეს და საჭირო ყველა ისინი გამოვიტანოთ და ვისარგებლოთ, ზოგით აქ ვისაზღოვოთ, ვქამოთ რამე და ზოგი თან წავიღოთ, თორემ გზაში დავიხოცებით შიმშილით, ნამეტურ დაჭრილნი. სხვა რამ ძალა და სახსარი ჩვენ არ გვაქვს, ამ წუთასაც მშივრები გახლავართ. ჩვენ რომ არა წა-

ვილოთ-რა, სულ ერთი ვახლავთ, იგი ჩვენ მტერს დარჩებათ დღეს.

— ჭეშმარიტათ მართალს ბრძანებს. ჩვენ წავალთ, დღეს მტერი შემოვა და ყველაფერი მათ დახვდებათ აქ. ისინი წაიღებენ სულ, მით ფეხსაც გაიმაგრებენ. მიუგეს სხვათა.

მეფე დაფიქრდა და მერე ჯარს ნება მისცა ზოგიერთ სახლების კარების გაღების და სურსათის გამოტანისა. ჯარმა იწყო სახლების კარების მტვრევა და პურისა და სხვა რამსაგდალის ზიდვა. მოქალაქეთა ყარაულებმა ამაზედ შექმნეს ყვირილი:

— ვაით, გვიშელეთ, იმერლებმა ქალაქი აიკლეს, სახლები გაქურდეს, გაცარვეს, წაგვახდინეს, დაგვლუპეს. ამათი ყვირილი ყველგან ისმოდა. იმერეთის ჯარი ამათ ყვირილს არ შეეპუა, ამათ საკმარისი სურსათი მოაგროვეს და 11 საათზედ ტფილისიდგან უკვე გავიდნენ და გზას გაუდგნენ. ამავე დღეს 4 საათზედ სპარსებმა ტფილისი აიღეს და თავისუფლად შემობრძანდნენ შიგ. ტფილისის ეს აღება ოც-და-მეცხრეთ მოხდა მტერთაგან.

ტფილისის მცხოვრებთაგანი ამათ წინააღმდეგი არავინ გაუხდა. ხმაც არავის ამოუღია. რასაკვირველია შიშით.

ყეინმა ბრძანება მისცა ჯარს, რომ რაც სახლებია სულ დაამტვრიეთ და გაცარცვეთო, განაცარცვი ტფილის გარეთ გაზიდეთო. ჯარმა იწყო სახლების კარების მტვრევა და ცარცვა. მთელი ტფილი-

სის სახლები დაცარცვეს, არსად ერთი ჩხრიც აღარ დასტოვეს, მთლად გაზიდეს, უბრალო ქილობებიც კი არ დაუტოვებიათ, სამს დღეს მოუნდა სპარსთა ჯარი 70,000 კაცი ქალაქის სახლებიდგან სურსათ, ავეჯეულობას და სხვა რამეების ზიდვას, ქალაქის სახლების დაცალიერება ყეინს მოახსენეს, ყეინმა მალე მისცა ქალაქის სახლების დაწვის ბრძანება. სისხლით გაუმადლარი საქურისი ჯვარის მამის ზემოთ, მელიქიანთ ერთს სახლის ბანზედ ავიდა და იქიდგან დაუწყო მზერა ქალაქის დაწვას.

აქეთ ქალაქი იწოდა და იქით კიდევ სპარსთა ჯარი ერთმანეთში ინაწილებდნენ იმ ნივთებს, საქონელს, ფულს და სხვა რამეებს, რაც მათ ტფილისის სახლებიდგან მოაგროვეს და წაიღეს.

ახლმა მე ვკითხავ ზოგიერთს ჩვენს მეისტორიებს და ნამეტურ იმ პირებს, რომლებიც იმერლებს აბრალებენ ქალაქის გაცარცვას და ლალატს, თუ იმ დროს იმერთა ჯარისაგან მოხდენილი საქციელი რა თვისების მექონ საქციელად უნდა ჩაითვალოს დანაშაულად, ლალატად, თუ კანონიერს მოქმედებად?

3000 კაცი მოვიდა საშველად. 1500 კაცი გაწყდა, 1500 უკან დაბრუნდნენ. ამათ დაბრუნების დროს ლუკმა პური არ ჰქონდათ. ტფილისის სახლებიკი სავსეები იყო სურათით, იმერეთის ჯარმა ისარგებლა ამით და სახლებიდამ სურსათი გაიტანა სამგზავროთ. მტერს საშოვნელი სიმდიდრე სა-

კმარისად შეუმცირეს, ნამეტურ საგძლის მხრით, ჩვენ საგძალს მოვხვიოთ ხელიო. თორემ ამით იგინი აქ ფეხს გაიმაგრებენო. სხვა რამ ნივთები-კი ჩვენთვის საჭირო არ არის და ამავებით ვერც ისინი გააწყობენ აქეთ რამეს. რადგანაც საგძალს ვერსად რას იშოვნებო. იმერთა ჯარმა ასეთი მოსაზრება იქონია, ესენი ასე მოიქცნენ და ქალაქელებმა-კი ამათ ასეთს ჭკუის საქციელს მტრობა დასწამეს. ამათზე ამოიღეს ხმა. ალა-მაჰმად-ხანმა რომ ტფილისი აიკლო და ალაოხრა იმაზე-კი არა. სთქვეს რა და იმერლებისაგან გატანილ სურსათის გამო შექმნეს ღრიალი რომ „იმერლებმა გვიღალატესო!“

კაი საქმეა თქვენმა მზემ, კაი სამართალი და კაი მართლ-მსაჯულება. მხნე ერი თავ-გამოდებით საშველად მოვიდა, ბრძოლის შემდეგ ესენი შინისკენ მშვიდობა მიდიოდნენ და ქალაქელებს-კი ისე აერიათ გზა და კვალი, რომ ამ მშველელ ერისთვის სურსათის მიცემა-კი დაიშურეს და უკანასკნელ ღალატის-კი დასწამეს.

ქალაქელება ესეც არ აკმარეს. მხნე იმერთა ჯარსა. სხვაფრივაც დასცინეს. იოსებ არღუთინსკი ბძანებს, რომ ვითომც იმერლები სპარსების დანახვის უმაღლვე შეშინდნენ, იმათ არც-კი უომნიათ, ესენი ომის დაწყებამდისვე გაიქცნენ თურმე და ერთმანერთს უყვიროდნენ იმერული: სიტყვებითო:

— ბიჭო გეიწი, გეიწი, ყიყლიბაში მოვიდა. ყიყლიბაში. გეიწი, გეიწი.

ასევე ბრძანებენ მრავალნი და მეღეჭსე ფერ-
შანგიც, რომ, ნამეტურ ღომ-ნაჭამ იმერლებმა წავგახ-
დინესო. ამ დღეებში „არძაგანქშიაც“ ესევე სიტყვე-
ბი იყო სომხურ ასოებით ამოწყობილი და დაბეჭ-
დილი ერთს წერილში.

კმარი ამაზედ ლაპარაკი, ასეთ პირების თვისე-
ბათა გაცნობა. ჩვენთვის ე. ი. ქართველობისათვის-
კი სახელმძღვანელოთ უნდა დაშთეს უმართებულო
მტრების ცილის-წამება და სამსახური. გონი დროა,
რომ თვალები გავახილოთ და ჩვენი ავი და კარგი
ვიცნოთ. კმარა, რომ მტერობას, ქიშპობას და სხვა
ამისთანა რამეებს ბოლო მოეღოს.

ესე პირნი მოგვითხრობენ, რომ იმერეთის ჯარ-
მა ტფილისის აკლების შემდეგ, გზათ მიმავალი,
ქართლის სოფლებს შეესია, ხალხი დაიტაცეს, სხვა-
და-სხვა რამეები, ხალხი ახალციხეში გადარეკეს და
იქ დაყიდესო. ვითომც მაშინ იმერლებმა 10,000
ქართველი მოიტაცეს. სიცრუე შეიძლება და ასეთი
სიცრუე-კი არა. ზემოთ მოვიყვანეთ ჩვენ ცნობები,
რომ თვით ამავე ცნობების დამწერთა სიტყვებით
მთელი ქართლის სოფლები დაცარიელებული იყო,
ხალხი სულ ჯგუფ-ჯგუფათ შორს ტყეებში სცხოვ-
რობდა, რომელთა კვალი იმერლებმა და სპარსებმა-
კი არა და ქართველებმა და სომხებმაც არ იცოდ-
ნენ, თუ ეს ხალხი სად იყვნენ დამალულნი. და მა-
შასადამე იმერეთის ჯარმა სად რა სოფლებს შეესია
და ხალხი დაიტაცა!

ჩვენდა სამარცხვინოთ ღუბროვინი იმერლების ტფილისში მოსვლას სპარსების შემოსევაზედ უარეს მნიშვნელობას აძლევს და ამასვე იმეორებენ ზოგიერთი ჩვენის ღროის კაცებიც.

იმერეთის ჯარი ღალატათ თუ სხვა რამ შეცდომათ აი რაში გამოიხატება და რა გახლავთ, რომელსაც ჩვენ არ ვმალავთ.

მოგეხსენებათ, რომ გვარში ერთი მახინჯი არ დაიღვეა. ასევე ქართველთ ბედმა მოუვლინა ისეთი მანებელი პირი, როგორიც იყო ზურაბ წერეთელი. ზურაბ წერეთელი ჩვენში ცნობილი გვამია. იგი დიდად ძუნწი კაცი იყო და ოქრო ვერცხლის მოყვარე. ტფილისიღამ იმერთა ჯარის განსვლის ღროს, ამან ჯარიღამ იღუმალ რამდენიმე კაცი დაიხლოვა და მათ სთხოვა, რომ თქვენ ჯარიღამ უჩუმრად გაიპარენით, სოფლები სცარცვეთ, ტყვეები დაიტაცეთ, იგინი საღმე დაყიდეთ და დანაყიდის ნახევარი მე მომიტანეთ და ნახევარი თქვენ აიღეთო. ზურაბ წერეთლისაგან მიბირებულთ ავაზაკთ რიცხვი 40 კაცისაგან შესდგა, უმეტეს მის მოყმეთაგან. ესენი ჯარიღან ისე მიიმაღლენ, ისე ჩუმად ამოეთარენ აქა-იქ ჯაგებს, რომ ამათი მიმაღვა უკანით ვერც ჯარმა შეიტყო და ვერც მეფემ. ერთი ძველი წერილი აი როგორ მოიხსენიებს ამას:

„მეფე სოლომონ წარემართა გზასა თვისსა, მაშინ უცნობლად მისსა, განეყვნენ მას მხედრობასა მისგან კაცნი რაოდენიმე. ჰგონებდა მეფე წინარე

წარსვლისა მათსა. გარნა დადგნენ იგინი ადგილსა დაფარულსა უკანით, რათა არა იხილნეს იგი მეფემან მათმან და ოდეს განეშორა მათ მეფე, იწყეს მათ ავაზაკებრ მოქმედება, რომელ სადაც ჰპოვეს გზათა ზედა სახლეულობანი ტფილისელთა მცხოვრებთაგან აყრილნი და მავალნი, განძარცვათ მათა ხელ ჰყვეს, და რომელნიმე მათგანი განძარცვეს, ხოლო სხვანი ხიზანი სიმხნითა თვისითა ჰფარვიდეს თავთა თვისთა და ესრეთ გადავიდნენ იმერნი ქვეყანასა თვისა“.

აქ აშკარათ სჩანს თუ რაც უქმნიათ იმერლებსა და ან რამდენი ათასი ტყვე მოუტაცნიათ? ამას განმარტვა აღარ სჭირია. ჩვენ სამწუხაროთ მხოლოდ ის მიგვაჩინია, რომ მოლაღატე ზურაბ წერეთლისაგან შემდგარ 40 კაცის ბინძური აჩრდილის ქვეშ უნდა ილახებოდეს მთელი იმერეთის საუკეთესო მამულის შვილების ღვაწლი და დიდება, სახელოვნება და ის ამაგი, რაც მათ ქართველებს აღმოუჩინეს. მაგრამ რასა ვიქმთ სადაც ზურაბ წერეთლები იქმნებიან, იქ ასეთი უბედურება და ღალატი არას დროს არ დაიღვეა.

ზ. კ.

1895 წ.

947.922

✦ 554

947.922

ჭ 551

შახი ოლი შახი